

**RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MAXSUS IQTISODIY
ZONALARDAGI INVESTITSIYA LOYIHALARI**

Egamov Otabek Erkinboy o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: otabekegamov7879@gmail.com

Ilmiy rahbar: **Hamidova Faridaxon Abdulkarim qizi**

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxsus iqtisodiy zonalarning (MIZ) barpo etilishi va barqaror rivojlanishi tarixan o'ziga xos kapitalni jalb qilish qobiliyatiga bog'liq bo'lib kelgan, bu esa infratuzilma, sanoat va bandlikni yaratish uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Preferentsial iqtisodiy siyosatlar va soddalashtirilgan tartibga solish muhitini taklif etish uchun mo'ljallangan ushbu zonalarning maqsadi savdo, investitsiyalar va iqtisodiy faollikni rag'batlantirishdir. Biroq, an'anaviy banklar, faqat xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar (XTDI) va institutsional investorlarga asoslangan an'anaviy kapitalni jalb qilish modellarining o'zi tobora kuchayib borayotgan bosim ostida qolmoqda. Zamonaviy MIZlar, ayniqsa, raqamli transformatsiyani va eng yangi texnologiyalarni integratsiyalashuvini maqsad qilgan zonalar uchun talab qilinadigan investitsiyalarning ulkan miqdori ko'pincha ushbu an'anaviy manbalarning imkoniyatlari va xavf-xatarga bardosh berish darajasidan oshib ketadi. Bundan tashqari, an'anaviy moliyalashtirish jarayonlarining murakkabligi va ko'p vaqt talab qilishi muhim MIZ rivojlanish loyihalarining o'z vaqtida amalga oshirilishiga to'siq bo'lishi mumkin va tez o'zgaruvchan global bozorda ularning raqobatbardoshligini pasaytirishi mumkin. Bu, raqamli davr talablariga mos keladigan innovatsion va chaqqon yechimlarni qidirib, kapitalni jalb qilish strategiyalarini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi [1].

Raqamli davrning paydo bo'lishi texnologik innovatsiyalarning misli ko'rilmagan to'liqini keltirib chiqardi va moliyaviy texnologiyalar, ya'ni fintech, ushbu inqilobning eng oldingi qatorida turibdi. Fintech raqamli yechimlarning keng doirasini o'z ichiga oladi, mobil to'lov tizimlaridan tortib raqamli kreditlash platformalari, blokcheyn-asosidagi ilovalar va sun'iy intellekt boshqaradigan analitikalargacha. Ushbu innovatsiyalar moliyaviy xizmatlar qanday taqdim etilishini tubdan o'zgartirmoqda, ularni yanada qulay, samarali va shaffof qilmoqda. MIZlar uchun ushbu texnologik o'zgarish kapitalni jalb qilishning uzoq yillardan beri mavjud bo'lgan qiyinchiliklarini bartaraf etish uchun noyob imkoniyat yaratadi. Fintechdan foydalanish orqali MIZlar potensial investorlarning kengroq doirasini jalb qila oladi, investitsiya jarayonlaridagi to'siqlarni kamaytiradi va ularning investitsiya loyihalarining umumiy jozibadorligi va hayotiyligini oshiradi. Fintechning asosida yotgan raqamli infratuzilma, shuningdek, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va ilg'or sanoatlar markaziga aylanishni maqsad qilgan MIZlarning maqsadlariga mukammal mos keladi.

Fintechning MIZ kapitalini jalb qilishga eng muhim hissalaridan biri bu raqamli kreditlash va alternativ moliyalashtirish sohasida namoyon bo'ladi. An'anaviy banklar ko'pincha qattiq garov talablari va uzoq tasdiqlash jarayonlarini joriy qiladilar, bu esa ko'pgina MIZ loyihalari, ayniqsa, ushbu zonalarda mahalliy iqtisodiy rivojlanish uchun muhim bo'lgan kichik va o'rta biznes (KOB) uchun to'siq bo'lishi mumkin. Fintech kreditlash platformalari esa, aksincha, kreditga layoqatlikni yanada samarali va inklyuziv baholash uchun murakkab ma'lumotlar analitikasi, sun'iy intellekt va mashina o'rganish algoritmlaridan foydalanadi. Bu

kreditlashning tezroq tasdiqlanishiga, moslashtirilgan moliyalashtirish yechimlariga va MIZlar ichida faoliyat yurituvchi kengroq biznes doirasi, jumladan, an'anaviy kredit tarixi cheklangan lar uchun ham kapitalga kirish imkonini beradi. Ushbu kengaytirilgan qarzdorlik moliyalashtirishiga kirish sanoat parklari qurilishidan tortib, ilg'or texnika va raqamli infratuzilmani sotib olishgacha bo'lgan barcha narsalarni moliyalashtirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lishi mumkin [2].

Crowdfunding va tengdoshdan-tengdoshga (P2P) kreditlash MIZ investitsiya loyihalari uchun kapitalni jalb qilishning yana bir kuchli fintech-vositachiligidagi usulini ifodalaydi. Ushbu platformalar MIZlardagi biznes va ishlab chiquvchilarga an'anaviy moliyaviy vositachilarni chetlab o'tib, ko'plab jismoniy shaxslar yoki kichikroq institutsional investorlardan to'g'ridan-to'g'ri mablag' yig'ish imkonini beradi. Ushbu vositachilikni yo'qotish nafaqat kapital yig'ish jarayonini tezlashtiradi, balki investitsiyalarni demokratlashtiradi, aholining kengroq qatlamlariga, ham ichki, ham xalqaro miqyosda, MIZlarning o'sish hikoyasida ishtirok etish imkonini beradi. MIZlardagi muayyan noyob loyihalar uchun, ularning yirik institutsional investorlarning xavf-xatarga chidamlilik profiliga to'g'ri kelmasligi mumkin bo'lgan hollarda, crowdfunding zarur urug' yoki o'sish kapitalini taqdim etishi [3], innovatsiyalarni rag'batlantirishi va zona ichida yanada diversifikatsiyalangan iqtisodiy bazani qo'llab-quvvatlashi mumkin. Ko'pgina crowdfunding platformalarining shaffofligi ham investorlarning ishonchini oshiradi.

MIZ kapitalini jalb qilish kontekstida blokcheyn texnologiyasining buzib kirish salohiyati kam baholanishi mumkin emas. Blokcheynning

markazsizlashtirish, shaffoflik va o'zgarimaslik kabi asosiy xususiyatlari turli moliyaviy jarayonlar uchun mustahkam yechimlarni taklif etadi. MIZlarda blokcheyn investorlar va loyihalar uchun xavfsiz raqamli identifikatorlarni yaratish, aqlli shartnomalar orqali tekshiruv jarayonini soddalashtirish va investitsiya loyihalaridagi mulk yoki qarzдорlikni ifodalovchi raqamli qimmatli qog'ozlarni chiqarish va savdo qilishni osonlashtirish uchun ishlatilishi mumkin. Bu tranzaksiya xarajatlarini sezilarli darajada kamaytirishi, barcha moliyaviy faoliyatning auditable izini taqdim etish orqali shaffoflikni oshirishi va firibgarlik va korrupsiya xavfini kamaytirishi mumkin. Bundan tashqari, blokcheyn tomonidan ta'minlangan aktivlarning tokenizatsiyasi, MIZlarning yirik loyihalarining ulushli egalik huquqiga imkon beradi, ularni ancha kengroq investor doirasi uchun qulay qiladi va ilgari likvid bo'lmagan kapitalni ochadi.

Raqamli to'lov tizimlari va platformalari har qanday zamonaviy iqtisodiyotning uzluksiz ishlashi uchun asosdir va ularning MIZlarga integratsiyalashuvi kapital oqimini osonlashtirish uchun juda muhimdir. Samarali va xavfsiz raqamli to'lov yechimlari an'anaviy transchegaraviy va ichki operatsiyalar bilan bog'liq xarajatlar va kechikishlarni kamaytiradi. MIZ investitsiya loyihalari uchun bu mablag'larning tezroq taqsimlanishi, hisob-fakturalarning tezroq hisob-kitob qilinishi va ishlab chiquvchilar va bizneslar uchun pul oqimini boshqarishni yaxshilashni anglatadi. Xususan, mobil to'lov yechimlari MIZlar ichidagi va atrofidagi kengroq aholiga moliyaviy xizmatlarni kengaytirishi, iqtisodiy inklyuzivlikni oshirishi va investitsiya faoliyatida osonroq ishtirok etish imkonini berishi mumkin. Ushbu to'lov tizimlarining integratsiyalashuvi ham iqtisodiy operatsiyalar uchun uzluksiz raqamli ekotizimni

yaratish orqali MIZlarning raqamli transformatsiya maqsadlarini qo'llab-quvvatlaydi.

MIZlarda fintechni integratsiyalashuvini qo'llash, shuningdek, qo'llab-quvvatlovchi qonunchilik va texnologik infratuzilmani talab qiladi. Hukumatlar va MIZ ma'muriyatlari fintechni qabul qilish uchun qulay muhit yaratishda muhim rol o'ynaydi. Bunga raqamli kreditlash, crowdfunding va blokcheyn-asosidagi moliyaviy instrumentlar uchun aniq qoidalarni ishlab chiqish, iste'molchilar himoyasini ta'minlash va kiberxavfsizlikni rag'batlantirish kiradi. Bundan tashqari, MIZlar fintech yechimlarining uzluksiz ishlashini qo'llab-quvvatlash uchun yuqori tezlikdagi internet ulanishi va xavfsiz ma'lumotlarni boshqarish tizimlarini o'z ichiga olgan mustahkam raqamli infratuzilmaga investitsiya qilishlari kerak. Davlat-xususiy sherikliklar texnologik va qonunchilik bo'shliqlarini bartaraf etish, innovatsiyalarni rag'batlantirish va MIZlarning kapitalni jalb qilish uchun fintechning to'liq salohiyatidan foydalanishga yaxshi tayyorlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynashi mumkin [4].

Kapitalni jalb qilish uchun fintechni strategik qo'llash MIZlarning raqobatbardoshligi va jozibadorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Yanada samarali, shaffof va qulay moliyalashtirish variantlarini taklif qilish orqali MIZlar yanada diversifikatsiyalangan investorlarni, shu jumladan, tobora ko'proq rivojlanayotgan bozorlarda imkoniyatlar qidirayotgan ta'sirga yo'naltirilgan investorlar va venchur kapitalistlarni jalb qila oladi. Ushbu kapitalning kirib kelishi ilg'or infratuzilmani rivojlantirishni tezlashtirishi, innovatsion sanoatlarning o'sishini qo'llab-quvvatlashi va yuqori qiymatli bandlik imkoniyatlarini yaratishi mumkin, shu bilan MIZning umumiy iqtisodiy ishlab chiqarishini va global

mavqeini oshiradi. Bundan tashqari, raqamli moliyaviy vositalarni qabul qilish orqali MIZlar o'zlarini raqamli transformatsiyada yetakchi sifatida ko'rsatishi, texnologiyaga yo'naltirilgan biznes va iste'dodlarni jalb qilishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, raqamli davr Maxsus Iqtisodiy Zonalar uchun ham qiyinchiliklarni, ham ulkan imkoniyatlarni taqdim etadi. Fintech an'anaviy kapitalni jalb qilish to'siqlarini bartaraf etish uchun shunchaki asta-sekin yaxshilanish emas, balki asosiy omildir. Raqamli kreditlash, crowdfunding, blokcheyn texnologiyasi va ilg'or raqamli to'lov tizimlarini strategik integratsiyalashuvi orqali MIZlar yangi moliyalashtirish manbalarini ochishi, investitsiya jarayonlarini soddalashtirishi va shaffoflikni oshirishi mumkin. Biroq, ushbu transformatsion salohiyat qo'llab-quvvatlovchi qonunchilik doiralarini yaratish, raqamli infratuzilmaga investitsiya qilish va MIZ ma'muriyatlarining ushbu innovatsiyalarni qabul qilishga faol yondashuviga bog'liqdir. Natijada, MIZlar uchun zarur kapitalni jalb qilish, barqaror o'sishni rag'batlantirish va 21-asrdagi iqtisodiy faollikning dinamik markazlari sifatida mavqeini mustahkamlashda fintechdan samarali foydalanish hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Пушкин, А. В., & Богданов, И. Г. (2009). Особые экономические зоны в России: правовое регулирование. Tensor Consulting Group.

2. Saidaxmedova, D. S. (2024). Erkin iqtisodiy zonalar–hududlarni rivojlantirishning muhim omili sifatida. Экономика и социум, (2-1 (117)), 617-620.
3. Farole, T., & Akinci, G. (Eds.). (2011). Special economic zones: progress, emerging challenges, and future directions. World Bank Publications.
4. Булавко, О. А. (2020). Особые экономические зоны как катализатор развития российской промышленности. Экономика, предпринимательство и право, 10(4), 987-996.